

PROGRAMMACOMMISSIE

ONDERZOEK NAAR DE OPPORTUNITEIT EN DE

HAALBAARHEID VAN DE INZET VAN LANDINRICHTING IN

PROJECTGEBIED DE WIJERS

LANDINRICHTINGSPROJECTEN ROOSTERBEEK-MANGELBEEK,

STIEMERBEEK-ZUSTERKLOOSTERBEEK EN DE WIJERS

BELEVEN

ADVIES VAN DE PROGRAMMACOMMISSIE

1 WETTELIJK KADER

De programmacommissie brengt advies uit bij het ontwerp van landinrichtingsproject in toepassing van art. 3.2.1 van het decreet van 28 maart 2014 betreffende de landinrichting en in toepassing van art. 3.1.1.3., art. 3.2.1.1., art. 3.2.1.2. en art. 3.2.1.3. van het Besluit van de Vlaamse Regering van 6 juni 2014 betreffende de landinrichting.

Het ontwerp van landinrichtingsproject wordt opgemaakt in toepassing van art. 3.1.1 van het decreet van 28 maart 2014 betreffende de landinrichting en in toepassing van art.3.1.1.1. en art. 3.1.1.2. van het Besluit van de Vlaamse Regering van 6 juni 2014.

2 SITUERING VAN DE LANDINRICHTINGSPROJECTEN

2.1 HISTORIEK

Het projectgebied De Wijers met een totale oppervlakte van 26.400 ha ligt centraal in de provincie Limburg op het grondgebied van Genk, Hasselt, Heusden-Zolder, Houthalen-Helchteren, Zonhoven, Diepenbeek en Lummen. De abdij van Herkenrode en de Demer vormen de grens in het zuiden, het heidegebied 'Groot Schietveld' en de Mangelbeekvallei begrenzen het gebied in het noorden. De gewestwegen N75-N76 en de gemeentegrens van Genk zijn in het oosten de gebiedsgrens, het Schulensmeer in het westen.

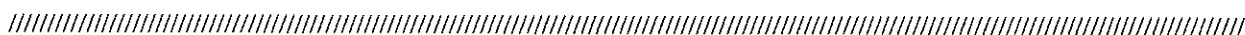
Het water, meer specifiek de meer dan duizend vijvers in het gebied die verbonden zijn met een aantal beekvalleien, kenmerkt De Wijers dat internationaal bekend is om zijn hoge biodiversiteit. Naast de natte elementen (vijvers, moerassen, valleien) komen er ook droge natuurwaarden (heide, bossen) voor.

Binnen de grenzen van het projectgebied liggen belangrijke natuur- en bosgebieden. De streek heeft een grote cultuurhistorische en landschappelijke rijkdom en heeft met Kelchterhoef, Kiewit en de abdij van Herkenrode het potentieel om een topregio in Limburg te worden voor toeristen, recreanten en natuurliefhebbers.

De Wijers kent een zevental clustergebieden waar landbouw, onder de vorm van rundveeteelt en in mindere mate akkerbouw een structurerende rol heeft.

Met de grootschalige bedrijventerreinen langs het Albertkanaal (Genk-Zuid, Hasselt, Lummen), de logistieke parken langs de E314 en grootschalige handelslinten in Hasselt en Genk is De Wijers ook een belangrijk economisch knooppunt voor Limburg.

In 2007 kreeg de Vlaamse Landmaatschappij een mandaat van de minister van Leefmilieu voor de coördinatie van het plattelandsproject De Wijers. Het onderzoek dat de VLM hiervoor tussen 2008 en 2010 uitvoerde leidde

in 2010 tot de "Startnota De Wijers", waarin de behoefte aan een efficiënte samenwerking tussen alle partners in De Wijers naar boven kwam. Dit samenwerkingsmodel werd vastgelegd in de "Verklaring van De Wijers" die op 12 februari 2010 ondertekend werd door de initiële partners, samen met de Vlaamse minister van Leefmilieu en de Limburgse gouverneur. Het voorliggend onderzoek naar de mogelijkheden en de haalbaarheid, met de voorgestelde landinrichtingsprojecten, is gebaseerd op de vier 'Uitdagingen voor De Wijers'.

Het verleden begrijpen als basis voor toekomstige ontwikkelingen

Een eerste uitdaging bestaat erin om het specifieke en rijke verleden van De Wijers te verkennen en te begrijpen, zodat voor toekomstige ontwikkelingen 'beter' kan ingespeeld worden op de kwaliteiten die het gebied kenmerken. Het zichtbaar maken van het landschap (de beekvalleien, de vijvers, de heidegebieden) is hierin een eerste stap. Door het beleefbaar maken van landschapselementen als water, bos, heide, weilanden en historische sites kunnen toeristen, recreanten en natuurliefhebbers de regio ontdekken. Het respecteren van de ecologische draagkracht van de verschillende deelgebieden is daarbij een uitgangspunt.

Het blauwgroene netwerk versterken

De tweede uitdaging focust op het water als levensbron in De Wijers en wil het blauwgroen netwerk versterken, met de principes van het integraal waterbeleid als leidraad. Daarbij wordt onder andere gestreefd naar het verbeteren van de verschillende functies van een beek, zoals: het verhogen van de waterkwaliteit, het verbeteren van de waterkwantiteit, natuurlijk meanderen, waterafvoer en natuurlijke overstromingen, het verhogen van de biodiversiteit en het mogelijk maken van recreatieve beleving van de beekvallei.

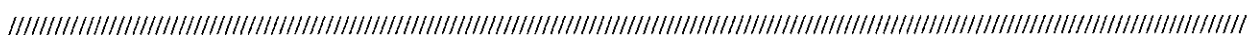
Schaarse ruimte slim benutten

Een derde uitdaging bestaat erin slim om te springen met de resterende schaarse open ruimte in De Wijers. 'Slim' benutten betekent dat er gestreefd wordt naar een harmonieuze gebiedsontwikkeling, waarbij een uitgebalanceerde, multifunctionele aanpak van de open ruimte in De Wijers kan leiden tot het versterken van diverse functies zoals natuur, recreatie, landbouw en economische ontwikkeling door gebruik te maken van de ruimtelijke kwaliteiten en potenties van het gebied. Het doel is een waardevol landschap te creëren waar inwoners en bezoekers graag vertoeven, waarbij gelijktijdig zowel de eigenheid van De Wijers wordt versterkt, het ecosysteem optimaal kan functioneren en sociaal-maatschappelijke en economische meerwaarde wordt gerealiseerd.

Evolueren naar een duurzame en welvarende regio

De vierde uitdaging heeft De Wijers als economisch en sociaal welvarende regio op het oog, waar ten volle wordt ingezet op duurzaamheid. Dat houdt onder andere in dat de voorgestelde maatregelen ook een antwoord moeten bieden op de problematiek van de klimaatverandering en dat er wordt ingezet op innovatieve methodes om in onze toekomstige energiebehoeften te voorzien. Toerisme is een volwaardige component in de ontwikkeling van de regio. Het uitbouwen van De Wijers als een toeristisch product kan het welzijn en de welvaart in het gebied verhogen en zorgen voor een economische meerwaarde.

De 'Uitdagingen' werden in 2012 door het brede samenwerkingsverband van partners in De Wijers ondertekend en schetsen het gewenst toekomstbeeld waarvoor de partners zich willen engageren. Deze uitdagingen zijn tot stand gekomen nadat een participatief studietraject met de partners werd doorlopen. Het realiseren van deze uitdagingen vraagt een gebiedsgerichte en geïntegreerde aanpak. Het is belangrijk dat de middelen en expertise van de partners gezamenlijk en efficiënt worden ingezet en dat de beleidsdoelstellingen en de talrijke lopende en geplande projecten/processen in de open ruimte van De Wijers zo goed mogelijk op elkaar afgestemd worden. De gezamenlijke inzet van alle partners wordt onderschreven in het uitvoeringsprogramma van De Wijers. Dit uitvoeringsprogramma werd door alle partners goedgekeurd op 1 december 2015. De afstemming

tussen het uitvoeringsprogramma De Wijers enerzijds en een landinrichtingsproject De Wijers anderzijds wordt uitvoerig beschreven in het rapport over het onderzoek naar de opportuniteit en haalbaarheid.

De vraag voor het opmaken van een planprogramma, sinds het decreet van 28 maart 2014 betreffende de landinrichting "onderzoek naar de opportuniteit en de haalbaarheid" genoemd, werd ondersteund door de stuurgroep van het gebiedsgericht project De Wijers in haar zitting van 20 juni 2013.

2.2 ONDERZOEK NAAR DE OPPORTUNITEIT EN DE HAALBAARHEID

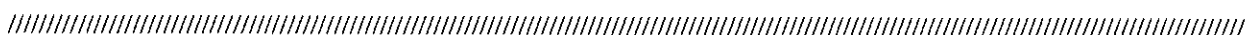
Toetsing aan de doelstellingen van landinrichting

Het doel van landinrichting is decretaal vastgelegd in artikel 1.1.3 van het decreet van 28 maart 2014 als: "... de afstemming en de toepassing op geïntegreerde wijze van instrumenten en de uitvoering van maatregelen die gericht zijn op het behoud, het herstel en de ontwikkeling van functies en kwaliteiten van de ruimte."

Uit het onderzoek naar de opportuniteit en de haalbaarheid kwam naar voor dat in het gebied De Wijers drie landinrichtingsprojecten wenselijk zijn, zodat de Vlaamse Regering per project een maximum subsidiebedrag kan bepalen en de bevoegde minister per project de samenstelling van de planbegeleidingsgroep kan bepalen.

De landinrichtingsprojecten voor De Wijers, nl. "De Wijers - Stiemerbeek Zusterkloosterbeek", "De Wijers - Roosterbeek Mangelbeek" en "De Wijers beleven" hebben als doel de uitvoering van maatregelen die gericht zijn op het behoud, het herstel en het ontwikkelen van de functies van en de kwaliteiten van de ruimte:

- Behoud van de functies en kwaliteiten van de ruimte, door:
  - Het behouden en versterken van de bestaande landbouwclusters, waarbij er ook verankering is van de viskweekactiviteiten
  - Het behouden van de natuurwaarden in het gebied
- Herstel van de functies en kwaliteiten van de ruimte, door:
  - Het herstellen en optimaliseren van de natuurlijke werking van de beekvalleien en vijvergebieden
  - Het versterken van topnatuur (natte natuur, droge natuur als de verbindingen van natuurgebieden)
  - Het versterken van de link stad – buitengebied met o.a. het herstellen van blauwgroene dooradering in een stedelijke omgeving
  - Een opwaardering en invulling te geven aan mijnverzakkingsgebieden
  - Het aanpakken van de overstromingsproblematiek en klimaatadaptatie integreren in de uitvoering van projecten op het terrein
  - Een landschappelijke opwaardering van de open ruimte
- Ontwikkelen van de functies en de kwaliteiten van de ruimte, door:
  - Het begrijpen en koesteren van de geschiedenis van De Wijers door o.a. het verankeren en in kaart brengen van het erfgoedlandschap en het verleden uit te dragen
  - Het zichtbaar en beleefbaar maken van De Wijers door o.a. een kwalitatieve verbetering van de recreatiedomeinen,
  - onthaalpunten en routestructuren te ontwikkelen, beekvalleien, vijvers en heidegebieden beter zichtbaar te maken

- Een duurzame ontsluitingsstrategie te ontwikkelen met o.a. een ladderstructuur te realiseren voor zachte vervoersmodi (vb. Kolenspoor en Albertkanaal) en een selectieve multimodale ontsluitingsstrategie voor zacht vervoer te ontwikkelen
- De Wijers te promoten als ‘Land van 1001 vijvers’ met een communicatie op maat

Bovenstaande doelen zijn een vertaling van de strategische en operationele doelstellingen van het gebiedsgericht project De Wijers die vanuit de vier uitdagingen voor De Wijers zijn geformuleerd. Om deze maatregelen te kunnen realiseren zullen verschillende inrichtingsinstrumenten ingezet worden en dit op een gecoördineerde en geïntegreerde wijze. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de mogelijkheden van verschillende sectorale wetgevingen (vb. decreet integraal waterbeheer, decreet onroerend erfgoed, decreet ruimtelijke ordening, ..) als van de specifieke landinrichtingsmogelijkheden (uitvoering van werken (uit kracht van wet), uitvoering van grondverwerving, vestigen van erfdienstbaarheden, beheerovereenkomsten, ...). De voorgestelde landinrichtingsprojecten voor “De Wijers” voldoen aan de doelstellingen van landinrichting, vermeld in artikel 1.1.3. van het decreet van 28 maart 2014.

Motivatie van de meerwaarde van de instelling van drie landinrichtingsprojecten in De Wijers

Belang van projectgebied op Vlaams niveau

De Wijers is een unieke regio centraal in de provincie Limburg. Het is een streek waar veel mensen wonen en werken in een prachtig landschap. Het gebied is tevens een habitat voor heel wat zeldzame dier – en plantensoorten, denk maar aan de roerdomp, boomkikker of drijvende waterweegbree.

De streek bevat naast zijn enorme biodiversiteit ook een grote cultuurhistorische en landschappelijke rijkdom en is daarenboven een toeristisch – recreatieve topregio in Limburg.

De ligging van De Wijers centraal in de provincie Limburg zorgt in het projectgebied voor een sterke ruimtelijke druk en verstedelijking. Het projectgebied is goed ontsloten via de snelwegen E313 en E314 en enkele gewestwegen. Verder is het watergebonden economisch netwerk langs het Albertkanaal op Vlaams niveau.

Ondanks de sterke beïnvloeding van industrialisatie en stedelijke functies bezit deze regio nog belangrijke Vlaamse en bovenlokaal landschappelijke waarden. Het bereiken van een evenwicht tussen landbouw, natuur, bos en verstedelijkingsdruk is de uitdaging voor deze regio, die het lokale niveau dient te overstijgen.

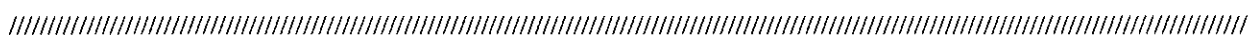
De in hoofdstuk 2 aangehaalde lopende, geprogrammeerde of wenselijke projecten m.b.t. inrichting en beheer van de open ruimte tonen aan dat het ambitieniveau voor de kwaliteit van de open ruimte in De Wijers hoog ligt voor alle open-ruimte functies in het gebied. In hoofdstuk 3 is aangetoond dat de verschillende landinrichtingsprojecten in De Wijers mee uitvoering geven aan de Vlaamse beleidsdoelstellingen inzake open ruimte, landbouw, erfgoed, water, ...

Daarnaast zijn er vele strategische processen lopende waar de verschillende landinrichtingsprojecten in De Wijers zich inpassen en mee uitvoering aan geven.

Recent heeft de minister voor Omgeving De Wijers ook geselecteerd als case in het relancetraject van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen. Dit geeft enerzijds aan dat De Wijers een belangrijke regio is op Vlaams niveau en dat anderzijds het voortraject met de uitgebreide participatieve aanpak dat de afgelopen jaren door het partnerschap De Wijers werd doorlopen als een goede aanpak wordt gezien.

Verhouding met uitvoeringsprogramma De Wijers

Sinds 2007 neemt de Vlaamse Landmaatschappij een coördinerende rol op in De Wijers op basis van een ministerieel mandaat van de minister van Leefmilieu. Na een intern voortraject (2008-2010) en een intensief participatief visievormingstraject (2010-2012) werden de uitdagingen voor De Wijers geformuleerd en

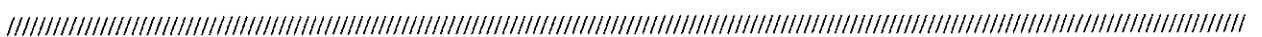
onderschreven door het partnerschap De Wijers. In 2015 werden deze uitdagingen vertaald in concrete doelstellingen, een ruimtelijke visie en acties in het uitvoeringsprogramma De Wijers. Dit uitvoeringsprogramma is het sluitstuk van het visievormingsproces dat vanaf 2008 in De Wijers werd doorlopen. Het uitvoeringsprogramma omschrijft de acties die nodig zijn in functie van de realisatie van de visie en doelstellingen van de vier uitdagingen. Per actie worden telkens een trekkende partner en de eventueel ondersteunende partners vermeld. Op die manier wordt terug gegrepen naar de stelling uit de Startnota & de Verklaring van De Wijers uit 2010: 'elke partner met inzet van eigen middelen en expertise'. Het is nu al zeker dat voor de realisatie van heel wat doelstellingen en acties uit het uitvoeringsprogramma De Wijers inrichting op het terrein noodzakelijk zal zijn, zoals ook uit de doelstellingen van de drie landinrichtingsprojecten naar voren komt en de actielijst van het uitvoeringsprogramma illustreert. De meeste van die inrichtingsgerelateerde acties en doelstellingen zijn gericht op het behoud, het herstel en de ontwikkeling van functies en kwaliteiten van de ruimte in De Wijers. Het vertrekpunt voor het uitvoeringsprogramma De Wijers, als voornaamste resultaat van de samenwerking binnen het partnerschap De Wijers de afgelopen vijf jaar, was bovendien geïntegreerd samenwerken. Gezien voorgaande elementen in combinatie met de doelstelling van het decreet landinrichting van 28 maart 2014, komt dit instrument naar voren als uitermate gepast om de inrichting gerelateerde acties uit het uitvoeringsprogramma De Wijers te realiseren. Landinrichting is immers inherent gericht op de aanpak van gebieden en acties met een bovenlokale uitstraling waarbij er tussen de verschillende beleidsniveaus en partners moet samengewerkt worden om een gedragen visie om te zetten in realisaties op het terrein. Bovendien werd in het onderzoek naar de opportuniteit en de haalbaarheid van landinrichting in De Wijers uitvoerig ingegaan op de link tussen de voorgestelde doelstellingen van deze landinrichtingsprojecten en heel wat verscheidene (Vlaamse) projecten, processen en beleid. Deze drie landinrichtingsprojecten zullen dus in grote mate afstemming realiseren tussen verschillende (Vlaamse) betrokken organisaties en hun individuele doelstellingen en op die manier heel wat win-win realiseren. Het gebiedsgericht project De Wijers heeft een onderbouwde, kwaliteitsvolle basis gelegd en draagvlak gecreëerd voor de doelstellingen en nodige acties uit dit project.

2.3 DOELSTELLINGEN VAN DE LANDINRICHTINGSPROJECTEN

Dit onderzoek naar de opportuniteit en de haalbaarheid omvat drie landinrichtingsprojecten. De verschillende landinrichtingsprojecten vertrekken vanuit een globale visie op het volledig gebied van De Wijers. In alle landinrichtingsprojecten staan de 4 uitdagingen van De Wijers centraal. Elk landinrichtingsproject wordt uitgewerkt via één of meerdere landinrichtingsplannen, afhankelijk van de complexiteit en de nood aan fasering.

Beekvalleien vormen de basis van De Wijers. Deze worden gebruikt om twee landinrichtingsprojecten te definiëren, voornamelijk vertrekkende vanuit de fysieke geografie en hydrologie. Een eerste betreft het oostelijk deel van De Wijers, nl. Stiemerbeek Zusterkloosterbeek. Een tweede betreft het westelijk deel van De Wijers, nl. Roosterbeek Mangelbeek. Daarnaast wordt een derde landinrichtingsproject voorgesteld dat overkoepelend voor De Wijers gericht is op mens en beleving.

Deze opsplitsing zorgt ervoor dat er duidelijk afgebakende planbegeleidingsgroepen opgericht kunnen worden die elkaar inhoudelijk beperkt overlappen. De bijdrage van de partners wordt op deze manier optimaal verzilverd.

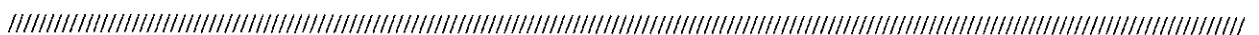

Doelstellingen voor het landinrichtingsproject “De Wijers - Roosterbeek Mangelbeek”:

- Uitvoering geven aan de doelstellingen van het integraal waterbeleid voor de geselecteerde beekvalleien:
  - o verbetering van het oppervlaktewater door herstel van de natuurlijke dynamiek met ruimte voor natuurlijke meandering, ruimte voor waterretentie (gecontroleerde overstromingen, bufferbekkens), herstellen biodiversiteit door het realiseren van een gevarieerde natuurlijke structuur en (natuurlijke) waterzuivering;
  - o beschermen van het grondwater via het maximaliseren van de waterinfiltratie, opvang en geleiding van zuiver kwelwater, herstel van sponswerking.
- Integrale aanpak van de mijnverzakkingsgebieden in functie van een duurzaam herstel van de waterhuishouding van natuurgebieden en het zoeken naar een nieuwe economische functie voor het opgepompte water.
- Versterken van de landbouwclusters Kiewit-Zonhoven, Kolveren-Eikenen, Boekt-Ubersel, Houthalen-Helchteren, Demervallei en Stokrooie-Bolderberg.
- Versterken van de natuurverbindingsfunctie door het creëren van een kralensnoer van natuur- en bosreservaten langs de beekvalleien:
  - o Uitvoering geven aan de instandhoudingsdoelstellingen binnen de speciale beschermingszones
  - o Het behouden en versterken van de uitgesproken natuurwaarden in landschappelijk en ecologisch waardevolle valleien, vijvers en boscomplexen
  - o Het realiseren van natuurverbindingen tussen de verschillende natuurgebieden
  - o Het voorzien van voldoende hoogkwalitatief water als voeding voor het SBZ-gebied Vijvergebied Midden-Limburg (Vijverkerengebied De Wijers)
- Ruimtelijk-ecologisch inpassen van onthaal- en belevingsinfrastructuur

Doelstellingen voor het landinrichtingsproject “De Wijers - Stiemerbeek Zusterkloosterbeek”:

- Realiseren van een kralensnoer van natuur- en bosgebieden langsheen de beekvalleien die kunnen fungeren als “groene hart” tussen de stadskernen Hasselt en Genk, inclusief het verbinden van deze gebieden met aanliggende natuurkernen
  - o Uitvoering geven aan de instandhoudingsdoelstellingen binnen de speciale beschermingszones
  - o Het behouden en versterken van de uitgesproken natuurwaarden in landschappelijk en ecologisch waardevolle valleien, vijvers en boscomplexen
  - o Het realiseren van natuurverbindingen tussen de verschillende natuurgebieden
  - o Het voorzien van voldoende hoogkwalitatief water als voeding voor het SBZ-gebied De Maten
- Het realiseren van blauwgroene dooradering in een (rand)stedelijke omgeving van de bipool Hasselt-Genk
  - o ontwikkelen van de Stiemerbeekvallei als “groenblauw” corridor in het verstedelijkt landschap van Genk
  - o realiseren van het groenblauw parklandschap met ruimte voor campusontwikkeling en waterberging in het signaalgebied Campus Diepenbeek.

- Versterken van de landbouwclusters Kiewit-Zonhoven en Diepenbeek
- Uitvoering geven aan de doelstellingen van het integraal waterbeleid voor de geselecteerde beekvalleien
  - o Het optimaliseren van de natuurlijke werking van beekvalleien en valleigebieden, met aandacht voor het verbeteren van de waterkwaliteit en het opwaarderen van mijnverzakingsgebieden
  - o Het opwaarderen van de waterkwaliteit door een geïntegreerde aanpak van de overstortproblematiek op de Stiemerbeek
- Ruimtelijk-ecologisch inpassen en inrichten van onthaalinfrastructuur en belevingselementen

Doelstellingen voor het landinrichtingsproject “De Wijers - Beleven”:

- Het ontwikkelen van onthaalpunten en routestructuren in De Wijers, via het uitwerken van een visie over de onhaalstructuur, het optimaliseren van routestructuren en het realiseren van onthaalinfrastructuur (bijv. via het realiseren van missing fietslinks).
- Het vergroten van de beleefbaarheid van De Wijers (via onder meer het ontwikkelen van belevingselementen, landmarks en het toepassen van huisstijlelementen);
- Het landschappelijk en visueel opwaarderen van de aanwezige open ruimtes in De Wijers;
- Beekvalleien, vijvers en heidegebieden beter zichtbaar en beleefbaar maken;
- Het ontwikkelen van een selectieve multimodale ontsluitingsstrategie voor zachte vervoersmodi waarbij maximale Wijerbeleving voorop staat;
- Het ontwikkelen van de ladderstructuur als kader voor zachte vervoersmodi;
- Het verbinden van valleigebieden en omliggende dorpskernen op het vlak van:
  - o een verbeterde toegankelijkheid van de valleigebieden voor omwonenden en recreanten via selectieve fiets- en wandelroutes;
  - o de visuele en landschappelijke relatie tussen de valleigebieden en bebouwde kernen versterken;
- Opwaarderen en selectief beleefbaar maken van het cultureel erfgoed, met bijzondere aandacht voor het mijnverleden, de viskweek en ander historisch landgebruik.

3 ADVIES VAN DE PROGRAMMACOMMISSIE

De programmacommissie steunt het principe om voor het projectgebied De Wijers een opsplitsing in drie landinrichtingsprojecten te maken omdat er hierdoor een betere afweging in financiële middelen is en de werking van meer projectspecifieke planbegeleidingsgroepen efficiënter zal zijn.

Er dient bij alle drie de landinrichtingsprojecten op gelet te worden dat subsidies landinrichting aangewend worden om synergie te genereren die de inzet van de aparte sectorinstrumenten overstijgt.

De programmacommissie onderschrijft unaniem de voorgestelde aanpak en maatregelen voor het landinrichtingsproject De Wijers - Mangelbeek Roosterbeek en de toekenning van 1,625 miljoen euro subsidie landinrichting.

////////////////////////////////////

